

- [10] Koziar M.M., Parfeniuk O. V. (2018) Four-dimensional graphics as a means of increasing the motivation of higher education students of industrial engineering. Problems of Modern Teacher Training: collection of scientific papers of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University / [ed. by Bezlyudnyi O.I. (head editor) and others]. Uman: VPC "Vizavi", Issue 17. P. 42-50 [in Ukrainian].
- [11] Hans Hoischen, Andreas Fritz. Technisches zeichnen. Grundlagen, normen, beispiele, darstellende geometrie geometrische roduktspezifikation. Hamburg, Cornelsen, 2022. 568 p.
- [12] Susanna Labisch, Christian Weber. Technisches zeichnen. Selbstständig lernen und effektiv üben. Vieweg+Teubner (GWV). 2008. 320 p.
- [13] Jean-Marc Celarier, Calogero Minacori. Construction mecanique. – HACHE-TTE LIVRE 2005, 43, quai de Grenelle 75905 Paris Cedex 15. 239 p.
- [14] Sergio Dellavecchia. Tecnologia & disegno. Disegno 1 a cura di Carlo Amerio. Societa Editrice Internazionale. Torino, Societa Editrice Internazionale, 2004. 234 p.
- [15] Sergio Dellavecchia. Tecnologia & disegno. Disegno 2 a cura di Carlo Amerio. Societa Editrice Internazionale. Torino, Societa Editrice Internazionale, 2004. 152 p.
- [16] Koziar M.M., Serilko L.S., Parfeniuk O.V. (2023) Creation of technical projects in the DIN ISO system: Study guide. Rivne: VC NUWGP. 177 p. [in Ukrainian]

УДК 378:(430)/(460)

DOI: 10.31652/2412-1142-2023-67-137-150

Опушко Надія Романівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0001-5075-7747
hmarka52@gmail.com

ДУАЛЬНА ОСВІТА В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН ЄВРОПИ

Анотація. Дуальна форма здобуття професійної освіти – це навчання, за якого практична частина підготовки здобувачів проходить на робочому місці, а теоретична – на базі освітнього закладу. Головна мета такого навчання – це підготовка кваліфікованих фахівців, у яких сформовані базові навички роботи на виробництві/підприємстві/фірмі/організації.

У запропонованій публікації розглядаються етапи становлення та розвитку в окремих європейських країнах (Німеччині й Австрії) дуального університетського навчання. На основі аналізу документів європейських центрів розвитку професійного навчання, важливих нормативних документів, що регулюють систему професійної освіти і навчання в зазначених країнах, а також праць вітчизняних і закордонних науковців, котрі присвячені системі професійної освіти, висвітлено особливості розвитку та становлення дуальної університетської освіти у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Особлива увага приділена проблемі створення дуальних університетів і державних програм, що здійснюють підготовку фахівців і забезпечують популяризацію дуальності в системі вищої освіти Німеччини й Австрії.

Виокремлено спільні риси та відмінності у визначених етапах вищеназваних держав. Наголошується на тому, що, починаючи з початку ХХІ ст., в обох країнах спостерігається тенденція до поширення дуальної форми в університетах, на державному рівні реалізуються програми розвитку дуальної освіти у ВНЗ, створюються центри дуальної освіти тощо. Найбільш затребуваними спеціальностями, які здійснюють підготовку за дуальною формою є переважно технічні, гуманітарні та економічні напрями.

Ключові слова: дуальна форма навчання, дуальні університети, становлення, розвиток, етапи, Німеччина, Австрія.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 рр., яка була прийнята 23 лютого 2022 р., за день до повномасштабного вторгнення росії на територію України зазначаються п'ять основних цілей, які необхідно реалізувати до 2032 р.,

однією з яких є «створення умов для розвитку державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти, а як результат реалізації Стратегії є створення сучасної ефективної системи вищої освіти, що задовольняє потреби громадян, економіки та суспільства, має гідну репутацію та є конкурентоспроможною на внутрішньому та світовому ринку освітніх послуг» [13].

Для розв'язання цього завдання, а також для досягнення цілі, поставленої в зазначеному документі, необхідно інтенсивне впровадження дуальної системи навчання в освітній процес університетів. Це вимагає координації зусиль держави, закладів вищої освіти, приватного та державного бізнесового сектору, громадських установ та організацій. Інтенсивні процеси структурних змін, що відбуваються в економіці України під впливом пандемії та повномасштабної війни зумовили чималий попит на фахівців нової формації, які мають, виходячи з історичної, економічної та політичної ситуації, що склалася в країні, вдало реалізувати ці процеси.

Практика, інтереси економіки, інтенсивні шляхи розвитку, за якими буде відбудовуватись наша держава, мають диктувати цілі, методи і зміст вищої освіти. Дуальна система підготовки нині є однією з найефективніших форм підготовки фахівців у світі, за якої здійснюється одночасне теоретичне і виробниче/практичне навчання. Вона передбачає безпосередню участь підприємств у професійній підготовці здобувачів. Підприємства забезпечують умови для практичного навчання і несуть всі пов'язані з цим витрати, включно з щомісячною оплатою праці студента. Заклади освіти на рівноправній основі співпрацюють з підприємствами. Дуальна система навчання є одним із можливих способів об'єднання бізнесу, майбутнього фахівця і держави.

Німеччина стала родоначальницею системи дуальної професійної освіти. Її досвід перейняли й інші країни світу, зокрема Австрія, яка одна з перших в Західній Європі запровадила практику дуального навчання. Спільним у цих двох держав є те, що спершу дуальне навчання розглядалось виключно у закладах професійно-технічної освіти, а з другої половини ХХ ст. така практика розповсюдилась на вищі навчальні заклади, в яких здійснюється підготовка за ступенями вищої освіти бакалавра та магістра переважно за спеціальностями: бізнес-адміністрування, ІТ-технології, інженерія, економіка, машинобудування, соціальна робота, соціальна педагогіка, асистент лікаря тощо.

Уважаємо, що досвід провідних країн Західної Європи (Німеччини й Австрії) у розвитку університетської дуальної освіти є важливим для України, для реформування системи вищої освіти, продукування конкурентоздатних на вітчизняному та світовому ринку праці фахівців, які відповідають потребам суспільства та сучасним запитам роботодавців. Особливо це буде актуальним у повоєнний період, адже виникне нагальна потреба у забезпеченні кадрами, які мають як теоретичні, так і практичні знання з різних галузей економіки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що проблеми вищої освіти в Європі розкриті в працях чималої кількості вітчизняних науковців: Н. Абашкіна, Т. Вакуленко, Г. Ващенко, О. Давліканова, О. Коваленко, А. Лігоцький, О. Локшина, Н. Ничкало, Н. Махія, В. Радкевич, О. Радкевич, Л. Пуховська, Т. Яркіна та ін., а також зарубіжних учених: П. Векса (P. Wecksa), М. Кляйна (M. Klein), О. Маасена (O. Maassen), Х. Р. Фрідріха (X. P. Fridrich), А. Ханфт (A. Hanft), К. Бергер (C. Berger), П. Ботт (P. Bott), А. Буш (A. Busch), У. Мюллер (U. Müller), У. Тайхлер (U. Teichler), К. Хюфнера (C. Chüfner), А. Шаде (A. Schade) та ін. Аналіз праць цих дослідників дозволив установити, що у більшості з них підняте питання соціально-економічних змін у суспільстві, що мали вплив на організацію та зміст вищої освіти. Зазначимо, що Німеччина й Австрія пройшли декілька етапів становлення вищої освіти. Основними критеріями під час їх визначення стали зміни в суспільному житті, реформи, що проводили уряди цих країн у системі вищої освіти, їх вплив на зміст і методологію освітнього процесу.

Мета статті полягає у дослідженні процесів становлення та розвитку дуального університетського навчання в німецькомовних країнах Європи, виокремленні й аналізі етапів їх поступу.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дуальна вища освіта стала цікавою для України темою відносно нещодавно. Починаючи з 2013 р., завдяки впровадженню проєкту Представництва Фонду ім.Фрідріха Еберта, в Україні розпочалася популяризація німецького досвіду підготовки затребуваних на ринку праці випускників закладів освіти. Завдяки злагодженій роботі багатьох партнерів проєкту в 2017 р. дуальну форму здобуття освіти запровадили, як результат змін у Законі України «Про освіту». У 2018 р. ухвалено Концепцію підготовки фахівців за цією формою. Наступного року Міністерством освіти і науки України розпочато національний експеримент з адаптації німецького досвіду. Щорічно Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні проводить опитування серед основних учасників — закладів освіти, роботодавців та здобувачів освіти — щодо їхнього досвіду [10, с.7].

Починаючи з 2020 р. до пілотного проєкту реалізації дуальної форми здобуття освіти приєдналися 217 закладів професійної освіти. Результати прийому на навчання за цією формою у 2020-2021 навчальному році становили 6 660 осіб у 192 закладах України. Найбільший відсоток тих закладів професійної освіти, що впроваджували дуальну форму навчання у 2019/2020 н.р., становлять заклади Хмельницької області (78,6%), м. Києва (75%), Львівської (63,6%), Кіровоградської та Чернігівської (по 50 %) областей. У 2020/2021 н.р. професійну освіту за дуальною формою здобувають вже 12 395 осіб. Найбільша кількість учнів, які навчаються за дуальною формою освіти, у закладах Хмельницької області (877 осіб), Львівської (807), Вінницької (529), м. Києва (464) [8, с.3].

Відзначимо також рівень зацікавленості роботодавців у залученості до підготовки здобувачів. Це свідчить про потенціал дуальної форми здобуття освіти, особливо з технічних спеціальностей. Наприклад, великий бізнес вже давно гостро відчуває дефіцит молодих фахівців технічних спеціальностей і відзначає невідповідність рівня їхньої підготовки вимогам ринку. Крім того, за деякими дефіцитними спеціальностями відбувається ще й критичне зменшення наповнюваності груп через зниження престижності таких професій. Всі роботодавці погоджуються, що здобувачі мають одержувати ґрунтовні теоретичні знання та практичні навички ще під час навчання у закладі освіти. Вони також зазначають, що хотіли б мати можливість впливу на зміст освітніх програм і не лише у частині варіативної складової [6].

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі наукового пошуку були використані різні методи дослідження: аналіз педагогічної та довідникової літератури, нормативних документів щодо реалізації дуальної форми здобуття освіти в Європейських країнах та в Україні; порівняння в часі та територіально-просторове порівняння з метою співставлення спільних та відмінних ознак на етапах упровадження дуальної освіти в Німеччині й Австрії; історичний аналіз надав можливість для всебічного дослідження подій щодо реалізації дуальної форми здобуття освіти в університетах Німеччини й Австрії в хронологічній послідовності; експертна оцінка цієї форми здобуття освіти для розкриття внутрішніх взаємозв'язків та закономірностей їх розвитку.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дуальна система освіти в Німеччині й Австрії пройшла тривалий шлях становлення та розвитку від навчання майстрів в період Середньовіччя до XXI ст., коли дуальна освіта надійно закріпилась не лише в закладах професійної освіти, а й університетах. Власне зупинимось на виокремлених у процесі дослідження етапах становлення та розвитку

дуальної форми навчання саме в університетах цих країн, оскільки для вищих навчальних закладів (ВНЗ) – це відносно нова форма здобуття освіти, що потребує ретельного та об'єктивного висвітлення.

Критеріями для виокремлення етапів розвитку дуальної вищої освіти в Німеччині й Австрії ми вважаємо: цілі, принципи, зміст, форми та методи освіти й навчання у ВНЗ, а також наявність відповідних програм, планів, посібників, підручників, терміни навчання; кількісні та якісні зміни: кількість ВНЗ, здобувачів освіти, зміст навчальних програм, рівень успішності студентів, рівень якості освіти. Крім того, важливими для визначення етапів становлення та розвитку дуальної системи вищої освіти Німеччини й Австрії вважаємо суспільно-політичні події, педагогічні процеси, що започаткували певні нові важливі якісні перетворення в освітній системі [5, с. 55]. Виокремимо етапи впровадження дуальності в університети кожної із зазначених країн окремо.

Особливістю системи вищої освіти Німеччини є те, що з середини ХХ ст. до 1990 р. вона була розділена. Урядова політика в галузі освіти Західної Німеччини відрізнялась від Східної. Однак з часу об'єднання Німеччини вища освіта пройшла шлях реформ і змін, що були зумовлені економічними, політичними та соціальними процесами як у внутрішній політиці, так і на загальноєвропейському та світовому рівні. Варто зазначити, що створення загальноєвропейського простору вищої освіти мало вирішальне значення для формування базових засад німецької та австрійської вищої школи.

Відповідно до предмету нашого дослідження система дуальної освіти у вищій школі Німеччини – *початок першого етапу* ми відносимо до 1968 р., коли ВНЗ були інтегровані в систему вищої освіти ФРН (Західної Німеччини) як новий тип навчальних закладів. Вони були наділені незалежним освітнім мандатом, який характеризувався тим, що освітній процес і наукові дослідження, зазвичай, інтегруються з практичними семестрами, а викладацький склад, окрім академічної кваліфікації повинен був мати професійний досвід за межами університетів. У деяких землях фахові школи (*Fachhochschulen*) змінили назву на університети прикладних наук. У межах цього етапу був прийнятий Закон «Про професійну освіту» (1969), який заклав засади дуального навчання в професійній освіті Німеччини. У 1970 р. створено Федеральний інститут професійної освіти і навчання (*Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB)*), до функцій якого належали інформаційно-консультативна та контролювальна підтримка системи вищої освіти на основі інформації про дуальні курси навчання та додаткові кваліфікації у сфері професійної освіти. Ще у 1972 р., співпрацюючи з трьома великими компаніями – Bosch, Daimler Benz (сьогодні Daimler-Chrysler) і Standard Elektrik Lorenz (SEL) – ініційовано розробку системи дуальної освіти для професійного навчання на університетському рівні. Ця ідея була викликана попитом на професійні навички високого рівня, який класичні дослідницькі університети не

Цей етап характеризується деякими особливостями розвитку університетської освіти, зокрема її змісту в Західній та Східній частинах Німеччини. З огляду на це нижньою межею першого етапу вважаємо 1990 р., коли відбулось об'єднання федеральних земель Німеччини. Основним законом ФРН регулювалося спільне функціонування федерації та земель у законодавчих, адміністративних, планових та фінансових питаннях. Хоча законодавчі ініціативи знаходяться під керівництвом федерального уряду, однак за Конституцією Німеччини Федеральні Землі володіють певною культурною автономією, у тому числі й в галузі освіти. Такий стан речей дозволяє гарантувати відносну однорідність вищої освіти. Землі самостійно можуть регулювати діяльність ВНЗ, які знаходяться в їх юрисдикції за допомогою регіональних законодавчих актів. могли задовольнити [12, с.19].

Варто зазначити, що другий етап для Німеччини починається в 90-х рр. ХХ ст., який характеризується зусиллями у створенні єдиного європейського освітнього простору, але з деякими національними особливостями.

Так, для Німеччини цей етап починається з 1 серпня 1990 р. У цей час набули чинності головні спільні для всіх федеральних земель освітні нормативно-правові документи: Акт про

професійну освіту (Berufsbildungsgesetz), Кодекс майстерності (Handwerksordnung), Правила підготовки (Ausbildungsordnungen) та базові навчальні плани (Rahmenlehrpläne) для дуальної системи професійної підготовки й освіти. Тоді ж землі бувшої Східної Німеччини також ратифікували Акт Встановлення Земель (Ländereinführungsgesetz), яким п'ять земель Східної Німеччини призначили власних міністрів освіти, культури та науки, які увійшли до Постійної конференції міністрів освіти та культури в грудні 1990 р. з метою запровадження спільної та порівняно основної структури у системі освіти шляхом самокоординації земель у Федеральній Республіці Німеччина. У вищій освіті на цьому етапі федеральний уряд регулює загальні положення через реалізацію Рамкового Закону про вищу освіту (Hochschulrahmengesetz), що також є основним для організації вищої освіти та наукових досліджень у ВНЗ з приєднаних земель. Рада з наукових питань (Wissenschaftsrat) розробила рекомендації щодо реструктуризації прикладної складової університетської діяльності, відповідно до яких позауніверситетські дослідження, що здійснювались в університетах Східної Німеччини до 1990 р. були зосереджені в основному в Академії Наук [18, с. 23-24].

Для Німеччини цей етап характеризується також збільшенням кількості вищих навчальних закладів на території країни. Швидкими темпами відбувається розвиток ВНЗ на території Східної Німеччини, де відкриваються нові навчальні заклади за західним зразком та з відкритим доступом; університети Східної Німеччини стають регулярними членами Конференції ректорів Німеччини й інших наукових та академічних організацій. Розподіл повноважень і відповідальності здійснюється за федеральними принципами, проголошується академічне самоврядування у внутрішніх справах, свобода викладання, досліджень і навчання [17, с. 21]. З середини 90-х років ХХ ст. система вищої освіти Німеччини зазнала значних реформ, що були спрямовані на впровадження ринкових механізмів для посилення конкуренції на рівні держави, земель та окремих ВНЗ. В 1997 р. за ініціативи Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено та ратифіковано Лісабонську конвенцію про визнання освітньо-кваліфікаційних рівнів, що є у системі вищої освіти Європи. Німеччина стала однією із сорока трьох країн, які підписали цю конвенцію, декларуючи наявність і важливе значення різноманітних освітніх систем. Лісабонська угода передбачала створення умов, за яких більша кількість людей, скориставшись усіма перевагами та здобутками національних систем освіти та науки, зможе стати мобільною на європейському ринку праці. У 1998 р. Німеччина підписала Сорбонську декларацію, мета якої спрямована на створення відкритого європейського простору вищої освіти, що має стати більш конкурентоспроможним на світовому ринку освітніх послуг. Основна ідея зазначених документів - двохступенева структура вищої освіти, використання системи кредитів (ECTS), міжнародне визнання бакалавра як базового рівня вищої освіти, що надає право продовжувати навчання за програмами магістра відповідно до положень Лісабонської угоди [3, с. 3].

Того ж року було прийнято низку поправок до Рамкового закону про вищу освіту, що закріпили необхідні вимоги для реалізації Болонської декларації, надавши їм статусу таких, що доповнюють національну освітню систему. ВНЗ Німеччини було надано право вибору підготовки студентів як за класичним, так і за новим європейським варіантом підготовки бакалаврів і магістрів [2].

Додатком до Федерального Рамкового закону про вищу освіту (1998) розпочато реформу німецької системи вищої освіти. Вона була спрямована на підвищення якості освіти шляхом упровадження конкуренції ВНЗ, диференціації освіти та послаблення централізованого регулювання у цій галузі. Після підписання 19 червня 1999 р. Болонської декларації країни-учасниці узгодили спільні вимоги, критерії та стандарти національних систем вищої освіти й домовились про створення єдиного європейського освітнього та наукового простору. В цьому аспекті пріоритетною метою для Німеччини було визначено перехід на двоступеневу систему навчання у вищій школі, інші компоненти реформи ввійшли до переліку додаткових заходів [14, с. 8]. Одним із результатів реформаційних процесів є те, що відбувся поділ ВНЗ Німеччини на два сектори. Перший включає в себе класичні університети, другий – університети прикладних наук (Fachhochschulen), що

здійснюють підготовку фахівців за такими напрямками: інженерна справа, комп'ютерні технології, економіка та управління, мистецтво та дизайн, соціальна робота та ін. У січні 2002 р. Науковою Радою Німеччини розроблені рекомендації щодо впровадження нової структури присвоєння освітньо-кваліфікаційних ступенів (бакалавр/магістр) у ВНЗ.

У цього етапу спостерігається значне зростання частки бакалаврських і магістерських програм. Якщо на нових циклах навчання в зимовому семестрі 1999/2000 н.р. було 123 бакалаврських і 60 магістерських навчальних програм, то вже в зимовому семестрі 2005/06 н.р. - 2138 і 1 659 навчальних програм відповідно, за якими навчались близько 250 тис. студентів, що складало 13 % від загальної кількості студентів у країні. В порівнянні з попереднім зимовим семестром 2004/05 навчального року їх кількість зросла на 5 % [2]. У 2001 р. розроблена програма «Освіта плюс» («Ausbildung Plus») в Кьольнському інституті економічних досліджень (IW) та передана до BIBB у 2007 р.

Основна увага проєкту зосереджена на мультиплікаторах у професійній і навчальній орієнтації та профорієнтації з тим, щоб регіональні суб'єкти освіти могли об'єднати всю відповідну інформацію у цій сфері та зробити її доступною безпосередньо для тих, хто зацікавлений у кар'єрі та навчанні на місці. Висвітлюється детальна інформація про університети, що пропонують дуальну форму професійної освіти, та установи, що співпрацюють з ними у сфері практичної підготовки. «Ausbildung Plus» надає найбільш повну інформацію про наявний спектр програм дуального навчання в Німеччині. Дані ґрунтуються на добровільному внесенні інформації університетами, що пропонують дуальне навчання, та відомими регіональними компаніями. Відомості в базі даних «Ausbildung Plus» також включають приватні вищі та професійні навчальні заклади. Однак, ми не можемо стверджувати, що всі дуальні курси навчання в Німеччині представлені в базах даних Ausbildung Plus, проте наявні відомості дають можливість виявити тенденції розвитку дуального навчання. База даних Ausbildung Plus регулярно оцінюється зовнішніми експертами з обов'язковою публікацією результатів оцінки. Крім того, Ausbildung Plus надає наукові послуги для різних галузей, що опрацьовуються індивідуально як окремі оцінки або публікуються у співпраці з BIBB.

Нижньою межею етапу вважаємо 2005 р. – початок підписання нормативних документів для створення єдиного європейського освітнього простору.

Третій етап розвитку вищої освіти ФРН (2005-2010 рр.) пов'язаний з початком участі Німеччини у створенні загальноєвропейського освітнього простору. В цей період окреслено реалізацію передбаченої Болонською декларацією системи академічних кредитів, аналогічної Європейській кредитно-трансферній системі (ECTS) [3, с. 3]. Додатком до «Загальних структурних вимог для земель...» від 2 червня 2005 р. було створено передумови для двоступеневої системи підготовки фахівців. Цим кроком вперше було включено ступеневі курси на засадах державного регулювання. Перехід на двоступеневу систему освіти в додаткових програмах, що регулюються державою, залишається серйозним питанням у галузі освітньої політики, яке може бути вирішене тільки поступово.

Четвертий етап з 2010 р. по нинішній час характеризується зростанням мережі закладів вищої освіти, зокрема таких, що здійснюють навчання за дуальною формою здобуття професійної освіти. На цьому етапі німецька вища освіта характеризується високим рівнем надання освітніх послуг, а деякі університети входять в рейтинг ARWU (академічний рейтинг університетів світу).

Стосовно Австрії, то після Другої світової війни країна активно взяла курс на європейську демократію, в тому числі в галузі освіти. В другій половині ХХ ст. вона розвивалась за принципами, проголошеними Отто Глюккелем – австрійським політиком початку ХХ ст., реформатором шкільної освіти часів Першої австрійської республіки. Він уважав, що необхідно впроваджувати лише ті зміни, які б мали підтримку більшості населення і не дуже порушували б нормальну діяльність навчальних закладів [1].

Згідно з положеннями Конституції країни, австрійська освіта регулюється спеціальними законами. Після війни ця сфера пережила дві реформи: у 1960-х роках реформовано систему середньої шкільної освіти, у 1970-х – університетської. Основним регламентуючим документом, який належить до поля нашого наукового інтересу є Закон про організацію університетів (1975), на основі якого засади функціонування університетів були значною мірою демократизовані. Ця тенденція ж зберігається і в прийнятому 1993 року новому Законі про організацію університетів (*Universitäts Organisationsgesetz – UOG*) [19, с.67].

З огляду на це, хронологічними межами *першого етапу* розвитку дуальної вищої освіти Австрії є період з 1975 по 1993 р. Він характеризується низкою поправок до Закону про навчання в університеті (*Allgemeine Hochschul-Studiengesetz (AHStG)* (1966), упродовж 70-х рр. зазначений документ поповнився положеннями про те, що навчання має здійснюватись таким чином, щоб здобувачі були готові до здійснення професійної діяльності. Студенти мають вміти використовувати критичне мислення і самостійно виконувати майбутні професійні завдання [20]. Зміни до зазначеного закону свідчать про практичну спрямованість освітнього процесу в австрійських університетах. У 1993 р. був прийнятий Закон про розгортання програм вищої професійної освіти (*Federal Act on Fachhochschule Programmes*). Законодавчі зміни, які відбулися на першому етапі свідчать, що вони позитивно вплинули на освіту, адже зросла суспільна цінність і значення дипломів 2-4-річних програм закладів вищої професійної освіти, підкреслюючи їх ринкову еквівалентність стандартним дипломам університетів.

Другий етап розвитку австрійської системи вищої освіти. Цей етап також характеризується інтеграцією системи освіти Австрії до загальноєвропейського освітнього простору. В цей час урядом ратифіковано Лісабонську угоду та Сорбонську декларацію. Австрійські документи про вищу освіту стали визнавати на міжнародному рівні, за рахунок чого магістри одержали змогу продовжити навчання в інших країнах Європи та світу [3, с. 3]. Відповідно до Закону про університети (2002), ВНЗ були перетворені з федеральних установ на ті, які підпадають під публічне право, яке вже не підлягає федеральному адмініструванню. Федеральні кошти надаються у вигляді трирічних глобальних бюджетів на основі угод про державні послуги. Професійні вищі навчальні заклади можуть бути як державними, так і приватними юридичними особами. Навчання у професійних вищих навчальних закладах фінансується федеральним урядом на основі затвердженої кількості місць [11]. На цьому етапі в університеті Йоаннеума (FH Joanneum) у Граці вже були наявні дуальні бакалаврська та дуальна магістерська програми з 2002 р. (на базі дипломної програми), а дуальна програма в університеті Форальбергу (FH Vorarlberg) перебувала в процесі акредитації.

Третій етап розвитку *вищої освіти Австрії* (2005-2010 рр.), його змістова спрямованість співпадає з німецьким. *Четвертий етап* розвитку австрійської вищої школи розпочався з 2010 р. і по нинішній час. У межах нього в обох країнах відбувається переосмислення організації та змісту вищої професійної освіти, що проявляється у різних програмах та проєктах, котрі впроваджуються на державному рівні. У 2014 році було засновано Платформу «Дуальне навчання Австрія» з метою сприяння підвищенню популярності моделі дуального навчання та якісному впровадженню австрійських програм дуального навчання. Крім того, на її базі здійснювалося консультування зацікавлених ВНЗ та надавалася допомога в розробці нових програм дуального навчання або у подальшому розвитку вже наявних. До складу платформи включаються представники університетів прикладних наук, такі як програмні директори програм дуального навчання, особи, відповідальні за розробку навчальних планів і забезпечення якості. Вона також слугує інформаційною платформою для університетів, потенційних студентів і компаній-партнерів.

У 2014 р. в Університеті прикладних наук м. Сент-Пельтен створено групу з розробки програми дуального навчання. З метою задоволення австрійських потреб, визначених у процесі дуже інтенсивного аналізу потреб і сприйняття, а також чисельних обговорень і опитувань різних зацікавлених сторін, дотримання Постанови про акредитацію (FH) і

забезпечення якісного розвитку відповідно до Закону «Про вищу освіту в галузі прикладних наук» (FHStG). Університет у Сент-Пельтені ініціював створення платформи, відповідальної за розробку програми, з метою початкового стимулювання обміну досвідом. У рамках спільної роботи платформа висвітлює аспекти, що становлять виклик для суспільства, закладів вищої освіти та компаній, в зв'язку зі швидкою зміною умов праці, діджиталізацією, а також демографічними змінами. Платформа виходить з того, що виклики майбутнього можуть бути вирішені через розвиток так званих навичок майбутньої роботи, які показані, наприклад, у дослідженні Університету Фенікса через добре розроблені програми дуального навчання. Аналогічним чином, програми дуального навчання можуть зробити значний внесок у контексті навчання впродовж життя. Включення компаній та представників професійних сфер у розробку навчальних програм стало пріоритетом для укладення Стандартів та рекомендацій щодо гарантій якості в Європейському просторі вищої освіти (2015 р.). Згідно з положеннями зазначеного документу «Навчальні програми розробляються за участю студентів та інших зацікавлених сторін». Таке гасло також чітко визначено та зазначено в Законі про навчання у вищих навчальних закладах освіти Австрії (*Fachhochschule Studies Act*).

На сучасному етапі розвитку в дуальних ВНЗ Австрії навчається близько 95 000 молодих людей за більш ніж 1 500 програмами дуального навчання, які співпрацюють з понад 41 000 навчальних компаній. Порівняно з Німеччиною в Австрії є незначна кількість навчальних програм, що пов'язують вищу освіту та професійну підготовку на рівні вищих навчальних планів. Це пов'язане з тим, що під час перших обговорень з представниками університетів прикладних наук було визначено, що концепція та реалізація програм дуального навчання сильно залежить від національних рамкових умов, а тому відбувається сліпа екстраполяція варіантів програм дуального навчання, які також історично склалися в Німеччині, що не може бути здійснено в Австрії. Зростання проникнення на ринок програм дуального навчання, контрольованих компаніями, також стало приводом для активізації діяльності асоціації університетів прикладних наук у сенсі студентоцентризму, а також забезпечення якості освітнього процесу за дуальною формою навчання.

З метою пошуку спільної австрійської моделі, яка була б достатньо гнучкою, щоб також відображати можливі регіональні відмінності, була сформована команда засновників, що складалася з університетів прикладних наук. На цьому етапі до неї приєдналися по одному представнику від Агентства із забезпечення якості та акредитації Австрії (AQ Австрія) та Федерального міністерства освіти, науки та досліджень, Департамент IV/7.

Для того, щоб перевести вищезгадані, дуже різноманітні аспекти в добре досліджувані, якісні дуальні формати, необхідні загальні стандарти з точки зору платформи «Дуальні студії Австрії». Після інтенсивного обговорення вони були описані у 2016 р. членами-засновниками платформи у вигляді визначення та характеристик програм дуального навчання в австрійських університетах прикладних наук та опубліковані з метою зробити дуальне навчання в Австрії більш зрозумілим і прозорим, а також відрізнити його від інших форм інтегрованого з практикою навчання.

Узагальнимо та унаочнемо етапізацію розвитку системи дуальної вищої професійної освіти в Німеччині та Австрії в порівняльному аспекті (табл. 1).

Перелік навчальних закладів німецької та австрійської вищої освіти складається з різних типів закладів освіти і установи, що не належать до сектору вищої освіти. Звісно їх значно менше, ніж ВНЗ. Наприклад, у Німеччині в деяких землях є університети кооперативної освіти (*Berufsakademien*), що пропонують курси, по закінченні яких здобувачі одержують професійну кваліфікацію. При цьому для випускників старших класів закладів середньої освіти така кваліфікація дає можливість вступу до ВНЗ на суміжну спеціальність. Фахові та технічні школи в Баварії на національному рівні вважаються вищими навчальними закладами, але на міжнародному рівні класифікуються як навчальні заклади третього рівня. Крім того, в обох країнах є ВНЗ спеціальної форми без вільного доступу

(університет Федеральних Збройних Сил (*Hochschulen der Bundeswehr*) та університети адміністративних наук (*Verwaltungsfachhochschulen*)).

Таблиця 1

Порівняння етапів розвитку системи дуальної вищої професійної освіти в Німеччині та Австрії

| Етап | Німеччина | Етап | Австрія |
|--|---|---|--|
| 1968-1990 рр. | Різний розвиток університетської освіти в Західній та Східній Німеччині. Урядова ініціатива щодо розробки системи дуальної освіти для професійного навчання на університетському рівні (Західна Німеччина). | 1975-1993 рр. | Напрацювання нормативно-правової бази в освітній галузі, початок університетської реформи, яка позитивно вплинула на освіту. |
| 90-ті рр. XX ст. – 2005 р. | | | |
| Розробка спільного освітнього законодавства після об'єднання Німеччини (Акт про професійну освіту, Кодекс майстерності, Правила підготовки та базові навчальні плани) для дуальної системи вищої освіти. Збільшення кількості дуальних ВНЗ; початок освітніх реформ. | | Інтеграція системи освіти Австрії до загальноєвропейського освітнього простору. Ратифікація міжнародних освітніх угод. Ухвалення Закону про університети. Створення перших дуальних програм в університеті Йоаннеума. | |
| 2005-2010 | | | |
| Створення загальноєвропейського освітнього простору з деякими особливостями на національному рівні. Початок реалізації принципів Болонської декларації. З деякими змінами на національному рівні, зокрема, створення Платформи «Дуальне навчання Австрія»; створення команди засновників дуального навчання в університетах, представники якої входять до Агентства із забезпечення якості та акредитації Австрії (AQ Австрія) та Федерального міністерства освіти, науки та досліджень. | | | |
| 2010 по нинішній час | | | |
| Зростання мережі ВНЗ, які здійснюють навчання за дуальною формою в обох країнах. | | | |

*Джерело: укладена автором основі проаналізованих джерел.

В Австрії вищу освіту можна здобути у таких вищих навчальних закладах: університети, включаючи ті, що надають гуманітарну освіту; Fachhochschulen (технічні коледжі / професійна освіта); університетський центр безперервної освіти – Університет Кремс Дунай (Donau-Universität Krems); приватні університети (після акредитації); педагогічні і професійні академії (педагогічні коледжі, що надають загальну і професійну освіту); gehobene Akademien für Technisch-Medizinische Und Dienste Hebammenakademien (коледжі для медичних техніків і коледжі для акушерок); низки освітніх установ, що надають освіту університетського типу [11, с.15].

Освітній процес в дуальних університетах базується на тому, що він має давати студентам компетентності, пов'язані з основним (фаховим) предметом навчання, а також методами, що відповідають фаховій спрямованості навчання. Таким чином, підготовка студентів спрямована на те, щоб вони були здатними до наукової та творчої праці і до відповідальної діяльності у вільній, демократичній і соціальній правовій державі. Зазначені цілі навчання є спільними для всіх типів вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку за дуальною формою навчання в Німеччині та Австрії.

Дотримуючись принципу єдності навчання і наукових досліджень, в німецькому та австрійському законодавстві закріплені правила надання професійної кваліфікації студентів у дуальних університетах. Вони знаходяться у безпосередньому зв'язку з академічними дослідженнями та творчим розвитком. Єдність наукових досліджень та практичного навчання є спільним для всіх університетів без винятку, однак у плані диференціації завдань між традиційними та дуальними ВНЗ маємо зазначити, що поєднання теорії з практикою в останніх є значно сильнішим.

Дуальні університети відрізняються від традиційних характерними особливостями побудови навчальних програм та методикою викладання, що спеціалізується на прикладній орієнтації та посиленіх вимогах до професійної практики. Особлива увага приділяється практичним семестрам, що проводяться за межами університету. Викладання в дуальних

ВНЗ пов'язане з кадровим складом і змістом з прикладними науково-дослідницькими проектами. Наприклад, дуальні університети у Баден-Вюртемберзі та Тюрингії поєднують практичне навчання на підприємстві з навчанням в університеті. Тут пропонуються інтегровані з практикою дипломні проекти. Метою безперервної професійної освіти і навчання в університетах є надання можливості кваліфікованим працівникам, які мають, як правило, професійний досвід, виконувати управлінські завдання в компаніях, підприємствах, адміністраціях та установах або самостійно здійснювати відповідальну управлінську діяльність. Це сприяє підготовці до підприємницької незалежності.

Правовою основою вищої освіти в Німеччині є Закон про вищу освіту і Закон про вищу освіту в галузі мистецтва та музики земель. В межах зазначеної законодавчої бази Федеральний уряд відповідає за сферу прийому до вищих навчальних закладів та присвоєння ступенів вищої освіти. Однак, нині це положення не відповідає дійсності, адже федеральні землі одержали право приймати свої власні нормативні акти, що відрізняються від відповідних федеральних законів. Закони про вищу освіту земель описують загальні цілі вищих навчальних закладів, а також загальні принципи організації вищої освіти, навчання, викладання та наукових досліджень. Містяться відомості про прийом на навчання, а також про персонал університету. Регіональні Положення поширюються на всі вищі навчальні заклади, в тому числі на незалежні установи, і забезпечують системний контекст для вищої освіти. Навчання в університетах кооперативної освіти регулюються законодавством про професійні навчальні заклади (*Berufsakademiegesetz*) окремих земель та положеннями про навчання та іспити відповідного компетентного міністерства науки або самої професійної академії.

Станом на 2021 рік в Німеччині нараховувалось 394 державні та приватні вищі навчальні заклади, до складу яких входять такі типи вищих навчальних закладів: університети та прирівняні до них вищі навчальні заклади (учительський інститут, духовні коледжі тощо), коледжі мистецтв і музики, а також університети прикладних наук [15]. Крім того, вищі навчальні заклади в деяких землях включають державні або визнані державою професійні академії. Фахові школи (*Fachakademien*) та вищі навчальні заклади в Баварії також віднесені до третинного сектору в міжнародній звітності. Університети, які пропонують лише окремі курси навчання, наприклад, богословські коледжі, теологічні університети та педагогічні університети функціонують тільки в землі Баден-Вюртемберг.

Спільною рисою цих вищих навчальних закладів, зазвичай, є право присуджувати наукові ступені доктора філософії, докторські ступені та право визнавати кваліфікацію викладача (право хабілітації). Університети та прирівняні до них вищі навчальні заклади також характеризуються особливим характером наукових досліджень у фундаментальних галузях та підготовкою молодих науковців.

Коледжі мистецтв і музики пропонують навчальні програми в галузі образотворчого, творчого та виконавського мистецтва, а також у сфері кіно, телебачення та засобів масової інформації або у музичних дисциплінах, частково також у суміжних академічних дисциплінах (мистецтвознавство, історія мистецтва та мистецька освіта, музикознавство, історія музики та музична освіта, медіа та комунікаційні студії і, останнім часом, у сфері цифрових медіа). Частка недержавних закладів складає 216 Fachhochschulen і є відносно високою, адже складає трохи менше 50% від усього числа закладів вищої освіти. Вони підпорядковуються тим самим правовим положенням, що і державні вищі навчальні заклади.

Університети кооперативної освіти – це заклади вищої освіти, які надають науково обґрунтовану і водночас практично-орієнтовану професійну освіту та підготовку шляхом навчання в академії та на підприємстві за дуальною системою. Компанії беруть на себе витрати на внутрішньофірмове навчання та виплачують студентам стипендію, яка також виплачується на етапах теоретичної підготовки в закладі освіти. Університети кооперативної освіти вперше були створені в 1974 році в землі Баден-Вюртемберг як пілотний проєкт та функціонують і зараз у деяких землях як державні або приватні інституції. В якості

альтернативи дуальним курсам навчання, пропонованим *Berufsakademien*, чимало університетів прикладних наук розробили так звані програми дуального навчання. Особливе місце в системі вищої освіти Німеччини займають 29 університетів прикладних наук для державного управління (*Verwaltungsfachhochschulen*), що здійснюють підготовку державних службовців для кар'єрного зростання у вищих корпусах державної служби. Вони фінансуються федеральним урядом або федеральними землями, а студенти мають статус державного службовця.

Фахові школи (*Fachschulen*) – це заклади безперервної професійної освіти та підвищення кваліфікації у вищому навчальному закладі, які, як правило, вимагають завершення відповідної професійної підготовки за визнаною навчальною програмою та відповідною професією. Фахові школи функціонують за такими предметними напрямками: сільське господарство, дизайн, технологія, економіка, соціальна робота. Фахові школи пропонують очні або заочні курси, що ведуть до одержання безперервної професійної освіти та кваліфікації відповідно до земельного регіонального законодавства. Крім того, *Fachschulen* пропонують курси додаткової та післядипломної підготовки, а також проводять заходи з адаптації підвищення кваліфікації. Випускники фахових шкіл беруть на себе посередницьку функцію між функціональною сферою діяльності випускників вищих навчальних закладів та функціональною сферою діяльності кваліфікованих робітників за певним фахом.

Кооперативний державний університет землі Баден-Вюртемберг (DHBW) був заснований у 2009 році. і продовжує дуальну модель колишнього Баден-Вюртемберзького університету кооперативної освіти, що успішно функціонує вже понад 40 років. Організаційна структура DHBW, що базується на системі державних університетів США, є унікальною для Німеччини. У Тюрингії колишня Державна вища школа з двома професійними академіями була трансформована у 2016 р. у Дуальну вищу школу Гера-Айзенах.

Університет кооперативної освіти (*Cooperative University* або *Berufsakademie*) був створений у Німеччині в якості нової моделі інтегрованого з роботою навчання у вищих навчальних закладах. Метою *Berufsakademie* вважалася реалізація традиційної німецької системи дуальної професійної освіти у вищій освіті. Водночас професійно орієнтовані вищі навчальні заклади, зокрема університети прикладних наук, також не могли гарантувати задоволення потреб промисловості [16, с. 53-58].

Університет прикладних наук «Нордакадемія» (*Nordakademie*), федеральна земля Мекленбург Передня Померанія, пропонує практико-орієнтовані програми з відмінними умовами навчання та високим рівнем успішності. Це приватний вищий навчальний заклад, заснований в 1992 р., одним із перших освітніх закладів вищого типу, який одержав державну акредитацію на підготовку фахівців за напрямками «Промисловість», «Ділове адміністрування» та «Бізнес» за дуальною формою навчання. З 2006 р. заклад здійснює підготовку бакалаврів за названими спеціальностями. В 2012 р. у Німеччині був прийнятий закон про обов'язкову акредитацію вищих закладів освіти, була створена спеціальна програма акредитації, яку Нордакадемія пройшла і по нинішній день реалізує дуальну форму здобуття професійної освіти [9].

У 1981 році був заснований Леррахський університет кооперативної освіти, який у 2009 р. він увійшов до складу Баден-Вюртемберзького кооперативного державного університету як і всі професійні академії землі Баден-Вюртемберг, а з 2014 р. координація програми «Дуальна магістратура» здійснюється на базі Центру перспективних досліджень (CAS) у м. Хайльбронн.

Що стосується Австрії, то тут наразі шість австрійських університетів прикладних наук пропонують програми дуального навчання. Платформа «Дуальне навчання Австрія» також має веб-сайт (www.dualstudieren.at), який пропонує вичерпну та прозору інформацію для всіх зацікавлених сторін (потенційних студентів, компаній, зацікавлених у співпраці, університетів тощо). Члени платформи також презентують її та свою діяльність на

міжнародних конференціях, шукають контакти з мережами з метою сприяння якісному розвитку програм дуального навчання. В офлайн форматі засновники, члени платформи та всі зацікавлені сторони збираються двічі на рік і здійснюють почергове головування одним з університетів прикладних наук.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, констатували той факт, що дуальна університетська освіта в Німеччині й Австрії пройшла тривалий шлях свого становлення та розвитку, який відбувався під впливом національних і загальноєвропейських реформаційних процесів. Як продемонстрував порівняльний аналіз етапів розвитку, дуальна університетська освіта в зазначених країнах має свої особливості, що відображено в нормативно-правовій базі, політичному та соціально-економічному розвитку. Однак, беззаперечним виявився той факт, що починаючи з початку ХХІ ст. в обох проаналізованих країнах спостерігається тенденція до поширення дуальної форми в університетах, на державному рівні реалізуються програми розвитку дуальної освіти у ВНЗ, створюються центри дуальної освіти тощо. Найбільш затребуваними спеціальностями, які здійснюють підготовку за дуальною формою є переважно технічні (інженерія, ІТ-технології), гуманітарні (соціальна робота, асистування, сфера послуг) та економічні напрями (адміністрування, менеджмент) тощо.

Уважаємо, що в поле зору науковців у подальшому мають ввійти проблеми реалізації змістового аспекту дуальної форми освіти в університетах Німеччини й Австрії. Беззаперечно, незабаром має відбутися використання їхнього досвіду у вітчизняній системі підготовки фахівців у закладах вищої освіти України. Для чого потрібне належне нормативно-правове законодавство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Антонюк Л. А. Австрійський досвід розвитку освітньої системи і його користь для України. Електронний ресурс. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/721825/1/Antonjuk_%D0%90%D0%B2%.pdf
- [2] Бадах, Г. Перехід на двоступеневу систему навчання в Німеччині в умовах реалізації цілей Болонського процесу. Донецьк, 2008. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrlife.org/main/cxid/4badax.doc>
- [3] Вища освіта України і Болонський процес : навчальний посібник /За ред. В. Г. Кременя. Авт. кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2004. 384 с.
- [4] Давліканова О. (2021). Розвиток менеджменту дуальної вищої освіти в Україні. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/84101/5/diss_Davlikanova.pdf
- [5] Жуковський, В. М., Артерчук Т.О. Етапи релігійного виховання школярів у ФРН у 1945-2010 рр. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка». Вип. 15. 2010. С. 53-62.
- [6] МОН Дуальна освіта URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/reforma-profesijnoyi-osviti/derzhavno-privatnepartnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita>
- [7] МОН Дуальна форма здобуття освіти у закладах вищої та фахової передвищої освіти очима роботодавців URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/dualna-forma-zdobuttya-osviti-u-zakladah-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti-ochima-robotodavciv>
- [8] Дуальна освіта [Електронний ресурс] : бібліогр. покажч. / уклад. О. Найдьонова ; Центральноукраїн. нац. техн. ун-т, бібліотека. - Кропивницький : ЦНТУ, 2022. – 21 с.
- [9] Нордакадемія. Офіційний сайт. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.nordakademie.de/hochschulprofil>
- [10] Практичний посібник. Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України / автор(к)и: Бугайчук В., Давліканова О., Лилик І. та інші. – Київ: ТОВ «Вістка», 2022. – 240 с.
- [11] Сисоева С.О. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник / С.О. Сисоева, Т.Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. - Рівне : Овід, 2012. - 352 с.
- [12] М. О. Голубева І. В. П'янківська. Етапи розвитку вищої освіти Федеративної Республіки Німеччина у 1990-2010 роках. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. №55. 2010. С.18-23.
- [13] Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL:

- [14] Alesi B., Buerger S., Kehm B.M., Teichler U. Stand der Einführung von Bachelor- und Master-Studiengängen im Bologna-Prozess. - Un-t Kassel, 2005. - 140 s.
- [15] Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland 2020/2021. Darstellung der Kompetenzen, Strukturen und bildungspolitischen Entwicklungen für den Informationsaustausch in Europa // https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Eurydice/Bildungswesen-dt-pdfs/tertiaerer_bereich.pdf
- [16] Göhringer A. University of Cooperative Education – Karlsruhe: The Dual System of Higher Education in Germany. Asia Pacific Journal of Cooperative Education / A. Göhringer. 2002. 3 (2). S. 53-58
- [17] Kehm, B. M. Higher education in Germany. Developments, Problems, and Perspectives. Wittenberg and Bucharest, 1999. 148 s
- [18] Organisation of Education System in Germany 2007/2008. European Commission, 2008. 332 p.
- [19] Шийка О.І. Система забезпечення якості університетської освіти в Австрії : дис.... канд. пед.наук. Спеціальність : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Львів. 2016. 276 с.
- [20] Allgemeine Hochschul-Studiengesetz. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009287&FassungVom=1997-07-31> (дата звернення: 24.02.2023)

STAGES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF DUAL UNIVERSITY EDUCATION IN GERMAN-SPEAKING COUNTRIES

Opushko Nadiia Romanivna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

doctoral student of the department of pedagogy, professional education and management of educational institutions of Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University,

Vinnytsia, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-3013-2675

hmarka52@gmail.com

Abstract. The dual form of vocational education is a training in which the practical part of the training takes place at the workplace, and the theoretical part - at an educational institution. The main goal of such training is to prepare qualified specialists who have developed basic skills in the workplace/enterprise/firm/organization.

In the proposed publication, the author examines the stages of formation and development of dual university education in certain European countries (Germany and Austria). The article is based on the analysis of documents of European centers for the development of vocational training, important regulatory documents governing the system of vocational education and training in these countries, as well as works of domestic and foreign scholars on vocational education systems. The article highlights the peculiarities of the development and formation of dual university education in German-speaking European countries. Particular attention is paid to the problem of creating dual universities and state programs that train specialists and promote duality in the higher education system of Germany and Austria.

The author highlights the common features and differences in the selected stages of the studied countries. The author emphasizes that since the beginning of the twenty-first century, in both analyzed countries there has been a tendency to spread the dual form at universities, programs for the development of dual education in higher education institutions are being implemented at the state level, dual education centers are being created, etc. the most popular specialties in dual education are mainly technical, humanitarian and economic fields.

Keywords: dual education, dual universities, formation, development, stages, Germany, Austria.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Antoniuk L. A. Avstrijskiy dosvid rozvytku osvithoi systemy i yoho koryst dlia ukrainy. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: https://lib.iitta.gov.ua/721825/1/Antonjuk_%D0%90%D0%B2%.pdf
- [2] Badakh, H. Perekhid na dvostupenevu systemu navchannia v Nimechchyni v umovakh realizatsii tsilei Bolonskoho protsesu. Donetsk, 2008. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.ukrlife.org/main/cxid/4badax.doc>
- [3] Vyshcha osvita Ukrainy i Bolonskiy protses : navchalnyi posibnyk /Za red. V. H. Kremenia. Avt. kol.: M. F. Stepko, Ya. Ya. Boliubash, V. D. Shynkaruk ta in. Ternopil : Navchalna knyha Bohdan. 2004. 384 s.
- [4] Davlikanova O. (2021). Rozvytok menedzhmentu dualnoi vyshchoi osvity v Ukraini. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/84101/5/diss_Davlikanova.pdf
- [5] Zhukovskiy, V. M., Arterchuk T.O. Etapy relihiinoho vykhovannia shkoliariv u FRN u 1945-2010 rr. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriya «Psihologhiia i pedahohika». Vyp. 15. 2010. S. 53-62.
- [6] MON Dualna osvita URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/reforma-profesijnoyi-osviti/derzhavno-privatnepartnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita>

- [7] MON Dualna forma zdobuttia osvity u zakladakh vyshchoi ta fakhovoi peredvyshchoi osvity ochyma robotodavtsiv URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/dualna-forma-zdobuttya-osviti-u-zakladah-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti-ochima-robotodavciv>
- [8] Dualna osvita [Elektronnyi resurs] : bibliohr. pokazhch. / uklad. O. Naidonova ; Tsentralnoukrain. nats. tekhn. un-t, biblioteka. - Kropyvnytskyi : TsNTU, 2022. – 21 s.
- [9] Nordakademiia. Ofitsiyni sait. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://www.nordakademie.de/hochschulprofil>
- [10] Praktychni posibnyk. Ontolohiia dualnoi osvity: dosvid Nimechchyny ta Ukrainy / avtor(k)y: Buhaichuk V., Davlikanova O., Lylyk I. ta inshi. – Kyiv: TOV «Vistka», 2022. – 240 s.
- [11] Sysoieva C.O. Osvitni systemy krain Yevropeiskoho Soiuzu: zahalna kharakterystyka: navchalnyi posibnyk / S.O. Sysoieva, T.Ye. Krystopchuk; Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka. - Rivne : Ovid, 2012. - 352 s.
- [12] Slovnyk inshomovnykh sliv. Elektronnyi resurs. <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%C5%F2%E0%EF>
- [13] Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki#:~:text=>
- [14] Alesi B., Buerger S., Kehm B.M., Teichler U. Stand der Einführung von Bachelor- und Master-Studiengängen im Bologna-Prozess. - Un-t Kassel, 2005. - 140 s.
- [15] Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland 2020/2021. Dars tellung der Kompetenzen, Strukturen und bildungspolitis chen Entwicklungen für den Informationsaus taus ch in Europa // https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Eurydice/Bildungswesen-dt-pdfs/tertiarerer_bereich.pdf
- [16] Göhringer A. University of Cooperative Education – Karlsruhe: The Dual System of Higher Education in Germany. Asia Pacific Journal of Cooperative Education / A. Göhringer. 2002. 3 (2). S. 53-58
- [17] Kehm, B. M. Higher education in Germany. Developments, Problems, and Perspectives. Wittenberg and Bucharest, 1999. 148 s
- [18] Organisation of Education System in Germany 2007/2008. European Comission, 2008. 332 p.
- [19] Shyika O.I. Systema zabezpechennia yakosti universytetskoï osvity v Avstrii : dys.... kand. ped.nauk. Spetsialnist : 13.00.01 – zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky. Lviv. 2016. 276 s.
- [20] Allgemeine Hochschul-Studiengesetz. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009287&FassungVom=1997-07-31> (data zvernennia: 24.02.2023)

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051:54]:37.016:54(045)
DOI: 10.31652/2412-1142-2023-67-150-159

Совгіра Світлана Василівна

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри хімії, екології та методики їх навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
ORCID ID 0000-0002-8742-7773
sovgirasvitlana@gmail.com

Браславська Оксана Володимирівна

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри географії та методики її навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
ORCID ID 0000-0003-0852-686X
oksana.braslavaska@udpu.edu.ua

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ СИТУАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИХ ЗАДАЧ

Анотація. У статті розкрито проблеми підготовки майбутнього вчителя хімії на основі розв'язування ситуаційно-методичних задач. Визначено інтерес до питань реалізації задачного підходу у професійній педагогічній освіті. Узгальнено досвід педагогів-практиків щодо використання задачного підходу до розв'язування методичних задач. Розкрито сутність задачі як основної структурної одиниці будь-якої діяльності. Виокремлено вимоги до побудови системи